

Research Paper

**Processing the Management Model of Learning Skills in the Primary
Period, in the Education System**

Bahareh Taghidokht: PhD student, Department of Educational Sciences, Islamshahr Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Maryam Safarnavadeh: PhD in Curriculum Planning, Associate Professor of the Faculty of Education, Ministry of Health, Medicine and Medical Education, Tehran, Iran

Alireza Araghieh: Associate Professor, Department of Educational Sciences, Islamshahr Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Nahid Shafiee: Assistant Professor, Islamshahr Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Esfandiar Doshman Ziari: Assistant Professor, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Received: 2024/01/05 **PP** 71-92 **Accepted:** 2024/02/12

Abstract

The current research has explored and investigated the level of attention of the primary curriculum to skill management. The studied data was collected through a questionnaire based on quantitative research. The sample size consisted of 196 teachers of primary school in the 10th district of Tehran and 30 people. Data analysis was done through factor analysis. The results showed the level of attention of the elementary school curriculum to skill learning components (self-awareness - boldness - control of emotional and behavioral emotions - empathy - relationship with peers - cooperation - verbal component (conversation) - effective listening - honesty and truthfulness - trustworthiness - not being jealous - creative thinking - critical thinking - understanding the problem - decision making - time management - hardware and software - global internet network - environment friendly - efficient energy consumption - waste management - entrepreneurship - financial management - healthy nutrition - proper coverage - awareness of diseases) is not suitable.

Keywords: Curriculum, skill management, elementary course.

Citation: Taghidokht, B. , Safarnavadeh, M. , Araghieh, A R., Shafiee, N., Doshman Ziari, E (2024). **Processing the Management Model of Learning Skills in the Primary Period, in the Education System.** *Journal of Development Studies and Resource Management*, Vol 1, No 4, Shiraz, PP 71-92.

Extended Abstract

Introduction

Skill management prepares people with a set of capabilities and abilities for job needs and changes. Skill training as one of the pillars of human capital empowerment, the possibility of wealth creation and the accessibility of everyone regarding the training of expert, entrepreneurial and skillful human resources, in accordance with the talents of individuals and the needs of the labor market, together with the optimal use of the capacities of different local sectors, including government and It provides non-governmental This is the reason why the researchers considered skill training programs to be an essential part of educational activities and stated that these programs should be properly defined and managed in the educational system and through the codified curriculum. Basically, it is believed that the curriculum should be designed in order to provide students with different skills. Because students get to know different thoughts and ideas of scientific methods to solve various problems through the curriculum and prepare themselves for life in society. The issue of the curriculum is not only to pay attention to which subject should be learned, or to strengthen the learner's mind, or to increase his knowledge; Rather, attention should also be paid to the improvement of individual and community life in the curriculum. The results of the studies indicate that the curriculum approaches (both transformational, behavioral, functional, comprehensive, self-directed and access to the general curriculum) have an impact on the acquisition of students' job skills. Basically, scientific studies show that the more students learn skills in different fields in school, in the future; Their success rate, progress and job performance will be better.

Methodology

The current research is practical in terms of purpose, quantitative method in terms of field implementation. The statistical population of the research included the research of primary school teachers in Tehran public schools, which were selected using random sampling method; According to the inquiry of the researcher, the number of primary school teachers was equal to 1400 people. By placing the number of the statistical population, the appropriate sample size for this research was obtained as 196 people. The data collection tool is also a researcher-made questionnaire. In this part of data analysis, descriptive and inferential statistics were used. The researcher's desired descriptive statistics included mean and standard deviation and inferential statistics included confirmatory factor analysis test and factor analysis test.

Results and discussion

In this research, 7 dimensions were identified as the required dimensions for designing the skills training curriculum in the elementary school. These dimensions include personal, social, communication, moral, thinking, problem solving and technology skills. Also, it was found that the curriculum of skill training in the primary period needs 102 indicators and 26 components and 7 dimensions.

Conclusion

Individual skill is a skill that shows how skilled a person is in a task. Having this skill in a student shows that he has self-knowledge - courage - control of emotional and behavioral emotions. Individual skills can be learned and can be taught to students through the curriculum, especially in elementary school. The necessity of individual skills has been confirmed in various studies, so that Callinan (2017) considered the importance of individual skills as much as or more than educational qualifications. Siukari (2020) considered personal skills as one of the essential skills during life that should be taught to people by the educational system. Joshi (2017) mentioned personal skills as one of the "soft skills". Mori (2014) emphasized the necessity of individual skills in the curricula of the educational system and mentioned it as a skill needed for employment in the future. Tiwari (2020) who identified personal skills as one of the employment skills. In his model, Robles (2012) emphasized individual skills as skills needed for personal and professional life. Islamieh (2013) in the model of skills needed by an Iranian citizen in the 21st century global society emphasized on individual skills that include self-confidence,

self-control and responsibility, and acknowledged that the educational system should train and institutionalize these skills in self-learning, especially Try through the curriculum. Badaghian and Natghi (2015) who identified individual skills as one of the neglected citizenship skills in the primary school curriculum. Bandek (2013) considered attention to individual skills as one of the important criteria in the desirable model of the curriculum for teaching life skills in the elementary school.

پردازش الگوی مدیریت مهارت‌آموزی در دوره ابتدایی، در نظام تعلیم و تربیت

بهاره تقی‌دخت: دانشجوی دکتری، گروه علوم تربیتی، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مریم صفرنواده: دانشیار، هیأت علمی آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تهران، ایران.

علیرضا عراقیه: دانشیار، گروه علوم تربیتی، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

ناهید شفیعی: استادیار، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

اسفندیار دشمن‌زیاری: استادیار، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۱۵ صص ۷۱-۹۲ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۲۳

چکیده

تحقیق حاضر، میزان توجه برنامه درسی دوره ابتدایی به مدیریت مهارت‌آموزی را مورد کاوش و بررسی قرار داده است. داده‌های مورد مطالعه بر اساس پژوهش کمی از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شده است. حجم نمونه را ۱۹۶ نفر از معلمان دوره ابتدایی مدارس دولتی منطقه ۱۰ تهران و ۳۰ نفر تشکیل دادند. تحلیل داده‌ها از طریق تحلیل عاملی صورت گرفت. نتایج نشان داد میزان توجه برنامه درسی دوره ابتدایی به مؤلفه‌های مهارت‌آموزی (خودشناسی - جرات‌مندی - کنترل هیجانات عاطفی و رفتاری - همدلی - رابطه با همسالان - همکاری - مؤلفه کلام (گفتگو) - شنود مؤثر - صداقت و راستگویی - امانتداری - حسادت نکردن - تفکر خلاق - تفکر نقاد - فهم مسأله - تصمیم‌گیری - مدیریت زمان - سخت‌افزار و نرم‌افزار - شبکه جهانی اینترنت - دوستدار محیط زیست - مصرف بهینه انرژی - مدیریت پسماند - کارآفرینی - مدیریت مالی - تغذیه سالم - پوشش مناسب - آگاهی از بیماری‌ها) مناسب نیست.

واژه‌های کلیدی: برنامه درسی، مدیریت مهارت‌آموزی، دوره ابتدایی.

استناد: تقی‌دخت، بهاره؛ صفرنواده، مریم؛ عراقیه، علیرضا، شفیعی، ناهید و دشمن‌زیاری، اسفندیار (۱۴۰۲). برنامه درسی، مدیریت مهارت‌آموزی، دوره ابتدایی. فصلنامه مطالعات توسعه و مدیریت منابع، سال ۱، شماره ۴، شیراز، صص ۷۱-۹۲.

مقدمه

مدیریت مهارت‌آموزی، افراد را با مجموعه‌ای از قابلیت‌ها و توانایی‌ها برای نیازهای شغلی و تغییر و تحولات آماده می‌سازد (طبرسا و نعمتی، ۱۳۹۳: ۱۲۵). آموزش‌های مهارتی به عنوان یکی از ارکان توانمندسازی سرمایه انسانی، امکان ثروت‌آفرینی و قابلیت دسترسی همگان را در خصوص تربیت نیروی انسانی متخصص و کارآفرین و مهارت‌پرور، متناسب با استعدادهای افراد و نیازهای بازار کار توامان با استفاده بهینه از ظرفیت‌های بخش‌های مختلف بومی اعم از دولتی و غیردولتی را فراهم می‌سازد (میرزایی، ۱۳۹۷: ۲۴). به همین دلیل است که محققان، برنامه‌های آموزش مهارت‌آموزی را بخشی ضروری از فعالیت‌های آموزشی دانسته‌اند و عنوان نمودند که این برنامه‌ها در نظام آموزشی و از طریق برنامه درسی مدون باید به طور صحیح و اصولی تعریف و مدیریت شوند (مختار، ۲۰۱۶: ۱۳).

اساساً اعتقاد بر آن است که برنامه درسی باید در راستای ارائه مهارت‌های مختلف به دانش‌آموزان طراحی شود. زیرا دانش‌آموزان بیشتر از طریق برنامه درسی به افکار و عقاید گوناگون روش‌های علمی برای حل مسائل گوناگون آشنا می‌شوند و خود را برای زندگی در جامعه آماده می‌کنند (تقیه، ۱۳۹۸: ۶۷). مسأله برنامه درسی تنها توجه به این مورد نیست که کدام موضوع باید آموخته شود یا ذهن یادگیرنده تقویت شود و یا دانش او افزایش پیدا کند؛ بلکه باید در برنامه درسی به بهبود زندگی فرد و اجتماع نیز توجه صورت گیرد (مهديزاده، ۱۳۹۹: ۱۱). نتایج مطالعات حاکی از آن است که رویکردهای برنامه درسی (اعم از تحولی، رفتاری، کارکردی، فراگیر سازی، خودگردانی و دسترس‌پذیر) به برنامه درسی در کسب مهارت‌های شغلی دانش‌آموزان تأثیرگذار است (موهنی مهوویی، ۱۳۹۶: ۱). اساساً مطالعات علمی بیانگر این مورد است که هر چه مهارت‌آموزی دانش‌آموزان در حوزه‌های مختلف در مدرسه بیشتر باشد، در آینده؛ میزان موفقیت، پیشرفت و عملکرد شغلی آن‌ها بهتر خواهد بود (سانشاین و لارنس، ۲۰۱۵: ۶۱).

با توجه به اهمیت مهارت‌آموزی برای مواجهه با مسائل و مشکلات روزمره تأثیر آن بر بهبود زندگی فردی و اجتماعی بر کسی پوشیده نیست بنابراین باید در فرایند تعلیم و تربیت بدان توجه لازم به عمل آید. در همین راستاست که امروزه بخشی از برنامه‌های درسی رسمی مدارس در اکثر نظام‌های آموزشی به مهارت‌آموزی اختصاص یافته است. اهداف آرمانی و اهداف دوره‌های تحصیلی نظام آموزشی ایران نیز به صراحت و یا به طور ضمنی به الگوی برنامه درسی مصادیق مهارت‌آموزی تأکید شده است. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰) که در واقع نقشه راه و قانون اساسی نظام تعلیم و تربیت ایران است، مهارت‌آموزی را رویکرد اصلی خود به ویژه در دوره ابتدایی دانسته است و مطابق این سند، تربیت از آموزش به مهارت‌آموزی تمام‌ساحتی باید تبدیل شود و در این نوع تربیت، دانش‌آموزان باید در ساحت‌های مختلف علمی، اخلاقی، دینی و اجتماعی رشد پیدا کنند. در همین سند آمده است که هر دانش‌آموز باید در هر دوره تحصیلی، مهارتی را بیاموزد تا اگر در هر مرحله از سیستم خارج شد، قادر به اشتغال در بازار کار باشد (مرادی‌دهقی، ۱۳۹۸: ۳). نقشه جامع علمی کشور (۱۳۹۰) نیز برای مهارت‌آموزی اهمیت و ارزش ویژه‌ای قائل شده است و موضوع تلفیق آموزش و پرورش و مهارت به عنوان ویژگی اصلی الگوی نظام علم و فناوری کشور در این سند مطرح شده است؛ آنجا که از «تلفیق آموزش با تربیت، پژوهش و مهارت» نام می‌برد و تصریح می‌نماید که: باید الگوی تفکیکی حاکم بر نظام فعلی علم و فناوری به سرعت به سوی الگویی تلفیقی تحول یابد. به این منظور این تلفیق باید از آموزش ابتدایی آغاز و در تمام دوره‌های آموزشی ادامه یابد و در نتیجه الگوی آموزشی حافظه‌مدار فعلی جای خود را به الگوی مبتنی بر یادگیری دانش به همراه تربیت انسان‌ها و پرورش مهارت‌ها و پژوهش بدهد

آنچه در آموزش‌های مهارتی اهمیت دارد، آموزش مهارت‌های قابل انتقال است؛ یعنی مهارت‌ها و توانایی‌هایی که از نقشی به نقش دیگر منتقل می‌شود. این مهارت‌ها به شغل و یا حوزه صنعت خاص وابسته نیست و شامل دارایی‌های زیادی از تجربه فرد است (موری، ۲۰۱۴: ۳۳). مهارت‌آموزی به دانش‌آموزان در نظام‌های آموزشی نوین بیش از نمره و معدل اهمیت دارد. دانش‌آموزان با مهارت‌یابی می‌توانند به درک عمیق‌تری از آموخته‌های خود دست یابند و برای ساختن آینده‌ای بهتر آماده شوند. در واقع، مهارت‌آموزی یکی عوامل اصلی برای اشتغال محسوب می‌شود، آموزش به طور کلی ایجاد تغییر در رفتار فرد است اما

¹ Sunshine & Lawrence

² MURRAY

اجرای برنامه‌های آموزشی علاوه بر تغییرات مثبت رفتاری، مزایای دیگری از جمله افزایش بهره‌وری و کارایی تحرک اجتماعی، پیشرفت شغلی، گسترش خلاقیت و نوآوری را در پی خواهد داشت، به علاوه یکی از راه‌های مهم برون‌رفت از معضل بیکاری، افزایش سطح مهارت است. فقدان مهارت لازم برای ورود به بازار کار از موانع مهم بهبود وضعیت اشتغال است. با توجه به مطالب گفته شده می‌توان بیان کرد که آموزش‌های مهارتی می‌تواند از طریق بهبود کارایی نیروی کار منجر به افزایش بهره‌وری افراد شود. همچنین بر اساس تحقیقات انجام شده مهارت‌آموزی که منجر به کارآفرینی می‌شود، مهمترین منبع اشتغال‌زایی است و آموزش مهارت‌آموزی تأثیر مطلوبی بر رشد اقتصادی و اجتماعی جامعه دارد، زیرا فردی که مهارت آموخته و تبدیل به کارآفرین شده با استفاده صحیح از امکانات اقتصادی و خلق فرصت‌های تجاری جدید، موجب بهبود عملکرد بنگاه‌های تولیدی و خدماتی می‌شود (عیسی‌زاده و مظهری‌آوا، ۱۳۹۳: ۱).

در نظام آموزشی اغلب کشورهای توسعه یافته جهان، نحوه آموزش مهارت‌ها به گونه‌ای پیش می‌رود که دانش‌آموزان با فرا گرفتن حرفه و مهارت از مدرسه خود فارغ التحصیل می‌شوند نه صرفاً با گرفتن مدرک. این کشورها، سرمایه‌گذاری و ایده‌های زیادی را برای پیاده کردن مهارت‌آموزی در مدارس خود صرف نموده‌اند تا آنجایی که توانسته‌اند مهارت‌های شغلی را با تغییر و تحول در نظام آموزشی خود ترویج دهند. به ادعان محققان، بر طبق تحلیل و توصیف پژوهش‌های مرتبط به آموزش کارآفرینی و مهارت در مدارس، اهم چالش‌های مهارت‌آموزی و آموزش کارآفرینی در مدارس عبارتند از: منابع درسی، فقدان ارتباط با جامعه پیرامونی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش کارآفرینی، فناوری، اعتبارات، ارتباط جامعه تعلیم و تربیت با تجارت و کسب‌وکار، مربیان و پژوهش (حجازی و بختیاری، ۱۳۹۸: ۱). در مطالعه‌ای در کشور آنکارا محقق مشخص نموده است که مشکلات آموزش مهارت‌های حرفه‌ای در مدارس در این کشور عبارتند از: کمبود مواد و محتوای آموزشی، مشکلات زیرساختی فناوری، ناسازگاری برنامه‌های آموزشی با نیازهای صنعت، ناتوانی در سازگاری با تغییر مهارت‌های شغلی، گمراهی در انتخاب رشته حرفه‌ای و مشکلات مبتنی بر سیستم آموزشی و مدیریت مدرسه (گانگور، ۲۰۲۰: ۲۳۳).

به رغم اهمیتی که در اسناد مختلف نظام آموزش و پرورش کشور برای مهارت‌آموزی قائل شده است، آموزش و پرورش همچنان در رنج دیرین فقر مهارت‌آموزی به سر می‌برد (مرادی‌دهقی، ۱۳۹۸: ۵). مرور مطالعات بیانگر آن است که در کتب درسی دوره ابتدایی و در حوزه اهداف، محتوا و ارزشیابی برنامه درسی دوره ابتدایی، آموزش مهارت‌های مختلف اعم از مهارت اجتماعی، مهارت ارتباطی، مهارت حل مسأله، مهارت تفکر نقادانه، مهارت تفکر خلاق، مهارت استقلال و مهارت شناخت و کسب فرصت‌های شغلی و... از کیفیت متوسطی برخوردار است و در عین حال، میزان مهارت‌های ضروری و مورد نیاز قرن بیست و یکم در دانش‌آموزان دوره ابتدایی کم است. به‌طوریکه این کمبود در مهارت‌های اجتماعی در مهارت‌های گفتاری دانش‌آموزان دوره ابتدایی قابل مشاهده است. قدسی (۱۴۰۱)، در مطالعه‌ای با ۱۰ نفر از معلمان درس کارآفرینی پایه ششم، روسای پژوهشکده‌ها و مدیر مرکز رشد آموزش و پرورش شهرستان مشهد نشان داد عوامل مؤثر بر مهارت‌آموزی به ترتیب به صورت معلم، برنامه‌های آموزشی مدرسه، مدرسه، خانواده، توانایی حل مسأله و مهارت‌های فردی می‌باشد. ناصری‌آلاشتی (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت عنوان الگوی بومی‌سازی برندینگ مهارت‌آموزی و کارآفرینی فردی و اجتماعی در مدارس ایران نشان داد که پیامدهای داخلی دارای ابعاد: انگیزش دانش‌آموزان، گرایش کارآفرینانه در مدرسه، تشویق و حمایت از دانش‌آموزان مستعد بود. نتایج بخش کمی نشان داد که تأثیر تمامی ابعاد عوامل داخلی و خارجی بر برندسازی مهارت‌آموزی در جهت کارآفرینی فردی و اجتماعی مورد تأیید واقع شدند. حیدری (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت عنوان بررسی نقش مهارت‌آموزی در میزان رغبت فارغ‌التحصیلان دانشگاهی به کارآفرینی نشان داد که که میزان رغبت به کارآفرینی با نگرش به کارآفرینی در بین فارغ‌التحصیلانی مهارتی در سطح بالایی قرار دارد هم‌چنین هنجارهای اجتماعی، کارآمدی کارآفرینی و دانش کارآفرینی در سطح متوسطی قرار دارند. قاسمی خیرآبادی و خورشیدی (۱۳۹۸)، در پژوهشی تحت عنوان مؤلفه‌ها و شاخص‌های حکمرانی آموزش‌های مهارتی در سطح فرولی و محلی نشان دادند که سه بعد آموزش‌های مهارتی و کارآفرینی، حکمرانی، آموزش‌های مهارتی کیفی و بازار محور و ۲۷ مؤلفه و ۱۷۳ شاخص سازنده احصاء گردیده است. پاپیرینا^۱ (۲۰۲۱) در پژوهشی تحت عنوان شکاف اعتماد دانش‌آموزان: تفاوت جنسیتی در خودکارآمدی مهارت شغلی نشان داد که دانش‌آموزان دختر نسبت به دانش‌آموزان پسر در مهارت‌های بین فردی، شخصیت

¹ Güngör

² Papyrina

دوستانه/رفتاری و توانایی سازمانی خودکارآمدی بالاتری را گزارش کردند، در حالیکه دانش‌آموزان پسر درک خود از مهارت در حل مسأله، تجزیه و تحلیل/کمی، فنی و مهارت‌های رایانه‌ای را بیشتر گزارش کردند. مطابق با انتظارات، هیچ تفاوت جنسیتی در اعتماد در رهبری، ابتکار، برنامه‌ریزی استراتژیک و مهارت‌های کارآفرینی یافت نشده است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

اهمیت دوره ابتدایی

به اعتقاد بعضی از اندیشمندان، دوره تحصیلی ابتدایی مناسبترین فرصت را برای تحصیل و یادگیری فراهم می‌کند چون سرآغاز رشد استعداد های کودک می‌باشد (بامری، ۱۴۰۰:۱). دوره ابتدایی یکی از حساس‌ترین مقاطع زندگی هر انسانی است و شالوده شخصیت، رفتارها و عادت های اساسی یادگیری انسان‌ها، بر چگونگی آموزش و تربیتی است که در این دوره انجام می‌پذیرد و آنچه بعدها به دست می‌آید، بر این بنیان قرار خواهد گرفت. آموزش دوره ابتدایی به‌عنوان مبنا و اصل همه آموزش‌ها مطرح می‌شود و در واقع سنگ زیربنای نظام آموزشی به شمار می‌آید. نهادینه کردن مهارت‌ها باید از آموزش و پرورش و از سنین ابتدایی رشد صورت گیرد. دانش‌آموزان ابتدایی در فرایند رشد همواره در معرض مهارت‌ها قرار می‌گیرند و ممکن است آن‌ها در میان این مهارت‌ها دچار سردرگمی گردند. آموزش مهارت‌ها در دوره ابتدایی، موجب تربیت نسلی ارزش‌مدار و مسئولیت‌پذیر می‌شود که به مشکلات و مسائل هم‌نوعان خود بی‌تفاوت نبوده و به ارزش‌ها، اعتقادات و هنجارهای جامعه احترام می‌گذارد (غلامزاده، ۱۳۹۸:۲۵).

مهارت‌های مغفول برنامه درسی دوره ابتدایی

مرور مطالعات نشان می‌دهد که در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی هیچ یک از ابعاد مهارت‌های شهروندی به نحو مطلوبی بازتاب نداشته است. گرچه تقریباً تمامی مهارت‌ها در یک درجه توجه قرار دارد اما بطور نسبی ابعاد فردی و سیاسی به ترتیب شامل تأکید کمتر و ابعاد فرهنگی و اجتماعی دارای توجه نسبتاً بیشتری در تدوین کتب درسی دوره ابتدایی بوده است. همچنین مشخص شده است که کمترین توجه کتاب‌های دوره ابتدایی مربوط به مهارت‌های شهروندی زیر می‌باشد: در زمینه مهارت‌های اجتماعی «شناخت روابط خویشاوندی و توان مشارکت در جامعه»، در ارتباط با مهارت‌های فردی «راه‌های توسعه هیجانانگیز خوب و کنترل عواطف»، در ارتباط با مهارت‌های فرهنگی «توان استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح مقدماتی»، در ارتباط با مهارت‌های اقتصادی «آشنایی با فرایند تولید، توزیع و مصرف برخی کالاها» و در ارتباط با مهارت‌های شهروندی سیاسی «احترام به خدمتگزاران جامعه»، «احترام به افراد عدالت‌خواه و حق طلب» و «شناخت حقوق فردی» (بدقیان و ناطقی، ۱۳۹۵:۱).

اهمیت مهارت‌آموزی

آنچه در آموزش‌های مهارتی اهمیت دارد، آموزش مهارت‌های قابل انتقال است؛ یعنی مهارت‌ها و توانایی‌هایی که از نقشی به نقش دیگر منتقل می‌شود. این مهارت‌ها به شغل و یا حوزه صنعت خاص وابسته نیست و شامل دارایی‌های زیادی از تجربه فرد است (موری، ۲۰۱۴:۳۳). مهارت‌آموزی به دانش‌آموزان در نظام‌های آموزشی نوین بیش از نمره و معدل اهمیت دارد. دانش‌آموزان با مهارت‌یابی می‌توانند به درک عمیق‌تری از آموخته‌های خود دست یابند و برای ساختن آینده‌ای بهتر آماده شوند. در واقع، مهارت‌آموزی یکی عوامل اصلی برای اشتغال محسوب می‌شود، آموزش به طور کلی ایجاد تغییر در رفتار فرد است اما اجرای برنامه‌های آموزشی علاوه بر تغییرات مثبت رفتاری، مزایای دیگری از جمله افزایش بهره‌وری و کارایی تحرک اجتماعی، پیشرفت شغلی، گسترش خلاقیت و نوآوری را در پی خواهد داشت، به علاوه یکی از راه‌های مهم برون‌رفت از معضل بیکاری، افزایش سطح مهارت است. فقدان مهارت لازم برای ورود به بازار کار از موانع مهم بهبود وضعیت اشتغال است. با توجه به مطالب گفته شده می‌توان بیان کرد که آموزش‌های مهارتی می‌تواند از طریق بهبود کارایی نیروی کار منجر به افزایش بهره‌وری افراد شود. همچنین بر اساس تحقیقات انجام شده مهارت‌آموزی که منجر به کارآفرینی می‌شود، مهمترین منبع اشتغال‌زایی است و آموزش مهارت‌آموزی تأثیر مطلوبی بر رشد اقتصادی و اجتماعی جامعه دارد، زیرا فردی که مهارت آموخته و تبدیل به کارآفرین شده با استفاده صحیح از امکانات اقتصادی و خلق فرصت‌های تجاری جدید، موجب بهبود عملکرد بنگاه‌های تولیدی و خدماتی می‌شود (عیسی‌زاده و مظهری آوا، ۱۳۹۳، ص ۱).

مهارت‌آموزی در دوره ابتدایی

آموزش مهارت‌های زندگی افزایش توانایی‌های روانی اجتماعی و پیشگیری از ایجاد رفتارهای آسیب‌زنده به بهداشت و سلامت و ارتقای سطح سلامت عمومی فرد است (غلامی، ۱۳۹۵:۱). اهمیت و ضرورت آموزش مهارت‌های زندگی در دوره ابتدایی زمانی مشخص می‌شود که بدانییم آموزش مهارت‌های زندگی موجب ارتقای توانایی‌های روانی و اجتماعی می‌گردد؛ این توانایی‌ها فرد را برای برخورد مؤثر با کشمکش‌ها و موقعیت‌های زندگی باری بخشیده و به او کمک می‌کند تا با سایر انسان‌های جامعه، فرهنگ و محیط خود مثبت و سازگارانه عمل کند و بهداشت و سلامت روانی خود را تأمین نماید. زیرا توانایی در حل مسائل و مشکلات، نقش تعیین‌کننده‌ای در تأمین سلامت و بهداشت روانی دانش‌آموزان و افراد یک جامعه دارد (تاتاری، ۱۳۹۵:۱).

مهارت‌آموزی در برنامه درسی دوره ابتدایی

دانش‌آموزان بیشتر از طریق برنامه درسی به افکار و عقاید گوناگون روش‌های علمی برای حل مسائل گوناگون آشنا می‌شوند و خود را برای زندگی در جامعه آماده می‌کنند. طرح برنامه درسی مناسب، روند مهمی است که متخصصان به کار می‌گیرند تا باعث ایجاد انگیزه و یادگیری صحیح در دانش‌آموز شود. واردکردن مفاهیم مرتبط با مهارت‌های زندگی در برنامه درسی در مقاطع مختلف تحصیلی باعث می‌شود دانش‌آموزان از همان ابتدا و در زمان تکوین و شکل‌گیری شخصیت خویش مهارت‌های زندگی را نه فقط در قالب یک درس، بلکه وظیفه و مسئولیت انسانی تلقی کنند. دانش‌آموزان در مدارس آموزش می‌بینند تا دانش و ارزش‌ها را فراگیرند و آن‌ها را در زندگی به کار برند که در اینجا برنامه ریزی آموزشی و درسی بسیار مهم و اساسی است (تقیه، ۱۳۹۸:۶۹). در مطالعه‌ای در کشور بریتانیا از هر ۵ دانش‌آموز تنها ۱ نفر می‌گوید که برنامه درسی مدرسه به آن‌ها در توسعه مهارت‌های زندگی "بسیار" کمک می‌کند. فعالیت‌های فوق برنامه می‌تواند به توسعه این مهارت‌ها کمک کند، اما شکاف‌های قابل توجهی بین سطح ارائه باشگاه‌ها و فعالیت‌های گزارش شده توسط معلمان و پذیرش واقعی دانش‌آموزان وجود دارد (کالینان، ۲۰۱۷).

کتاب درسی که یکی از مهم‌ترین مراجع و منابع یادگیری دانش‌آموزان در نظام‌های آموزشی محسوب می‌شود، در نظام آموزشی کشور ما نیز نقش مهمی دارد. در محتوای کتب درسی باید آموزش مهارت‌های اساسی زندگی وجود داشته باشد. دانش‌آموز باید محیط پیرامون خود را به خوبی بشناسد و در موقعیت‌های مختلف با مهارت‌هایی که آموزش دیده واکنش‌های درست و منطقی از خود نشان دهد. در حقیقت، کتب درسی باید مهارت محور شوند و اطلاعات عمیق‌تری را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهند. باید روند تألیف کتاب‌ها تغییر کند و مؤلفان در تألیف کتب درسی به جای نگاه به گذشته، نگاه به آینده داشته باشند تا کتاب‌های درسی به جای اطلاعات محور بودن، مهارت پژوهش و یادگیری را به دانش‌آموزان بیاموزند. باید به جای انباشت اطلاعات قدیمی و به روز نشده در کتاب‌های درسی، به دانش‌آموزان مهارت‌های علمی و شیوه‌های اندیشیدن را آموخت. در نظام آموزشی کشور اسکاتلند، در کتاب «برنامه درسی برای تعالی، ساخت برنامه درسی، چهار مهارت برای یادگیری، مهارت‌های زندگی و مهارت‌های کار» یک بازه گسترده برای مهارت‌ها معرفی شده است و این دسته‌بندی به صورت مهارت‌های فردی و یادگیری که افراد را قادر می‌سازد تا یادگیرندگان مؤثری در زندگی باشند، سواد و حساب که شامل مهارت‌های پنج‌گانه ارتباطات، حساب، حل مسأله، فناوری اطلاعات و همکاری با دیگران می‌شود و مهارت‌های فنی و حرفه‌ای که به مهارت‌های شغلی مربوط می‌شود، می‌باشد (گودرزی و سالاری، ۱۳۸۹:۵). در پژوهشی با عنوان عوامل مؤثر بر کسب مهارت‌های حرفه‌ای و فنی دانش‌آموزان، مشخص شده است که برنامه درسی از عوامل مهم در کسب مهارت‌آموزی (اچینگ، ۲۰۱۲:۲۹).

در دنیای امروز، ضروری است تا نظام آموزشی، فارغ‌التحصیلانی را تولید کند که قابلیت اشتغال در بازار کار را داشته باشند، زیرا شواهد نشان می‌دهد که امروزه کارفرمایان صرفاً بر اساس مدارک تحصیلی، کارمندان خود را استخدام نمی‌کنند. توصیه‌ها این است که باید بین مهارت‌های اشتغال‌زایی مورد نیاز در بازار کار و مهارت‌های ارائه شده توسط نظام آموزشی همسویی وجود داشته باشد بنابراین، برنامه‌های درسی و آموزشی از همان ابتدا باید برای جهت مهارت‌آموزی به دانش‌آموزان قدم بردارند (نگولوبه، ۲۰۲۰:۱۰۰۰). نتایج مطالعات پیرامون برنامه درسی مهارت‌آموزی در دوره ابتدایی ایران نشان می‌دهد که بین مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان و یادگیری مهارت خودآگاهی، یادگیری مهارت همدلی، یادگیری مهارت ارتباط مؤثر، یادگیری مهارت روابط بین فردی، یادگیری مهارت تصمیم‌گیری، یادگیری مهارت حل مسأله، یادگیری مهارت تفکر خلاق، یادگیری مهارت تفکر انتقادی، یادگیری مهارت توانایی برخورد با هیجانات، یادگیری مهارت توانایی مقابله با استرس روابط مثبت و معنی‌داری وجود دارد (شفیعی، ۱۳۹۸:۱۷). مطابق با برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۰) حوزه‌های مختلفی در

¹ Cullinane

² Achieng

³ Ngulube

زمینه تعلیم و تربیت وجود دارند که حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری در این پژوهش مدنظر هستند. حوزه کار و فناوری شامل کسب مهارت‌های عملی برای زندگی کارآمد و بهره‌ور و کسب شایستگی‌ها و مهارت‌های مرتبط با فناوری و علوم وابسته، به ویژه فناوری اطلاعات و ارتباطات، جهت تربیت فناورانه و زندگی سالم در فضای مجازی و نیز آمادگی ورود به حرفه و شغل در بخش‌های مختلف اقتصادی و زندگی اجتماعی است. قلمرو این حوزه شامل چهار دسته مهارت به شرح زیر است:

- ۱- مهارت‌های محوری غیرفنی دنیای کار
  - ۲- مهارت‌های پایه فنی موردنیاز نیروی کار حرف و مشاغل گوناگون
  - ۳- مهارت‌های مربوط به فناوری اطلاعات و ارتباطات
  - ۴- مهارت‌های مربوط به یادگیری مادام‌العمر فنی و حرفه‌ای (مرادی دهقی، ۱۳۹۸، ص ۴۱).
- در گفتگوی که با شرکت‌کنندگان در این پژوهش انجام شد پیرامون اینکه مهارت‌آموزی در برنامه درسی دوره ابتدایی کشور ما به چه صورت است گفته شد که:

- در کشور ما سعی شده است که معلم و دانش‌آموز با استفاده از ابزارهای مختلف یادگیری و بر اساس توانایی دانش‌آموزان، مهارت‌های مختلف به آن‌ها آموزش داده شود (متن مصاحبه با خبرگان، مصاحبه هشتم، ۱۴۰۱).

- درحال حاضر مهارت‌های زندگی بصورت غیرمستقیم در خلال بعضی متون درسی هدف‌گذاری و خلاصه شده است. درس و زنگ جداگانه با این نام برای چنین موضوع مهمی در نظر نگرفته شده است. از نظر بنده این مهارت‌ها در کلاس‌های درسی تا حد زیادی مورد غفلت واقع شده‌اند چرا که در نظام آموزشی کشور بصورت برنامه‌ای مدون و روشن نیامده است (متن مصاحبه با خبرگان، مصاحبه یکم، ۱۴۰۱).

- در سال‌های اخیر تغییرات در دروس ابتدایی انجام شده است و تا حدودی فقط زمینه‌های مهارت‌آموزی فراهم شده است (متن مصاحبه با خبرگان، مصاحبه نوزدهم، ۱۴۰۱).

- مهارت‌آموزی صرفاً بر پایه مهارت‌های خواندن و نوشتن انجام می‌شود و با نوآوری‌های سایر کشورها فاصله زیادی دارد (متن مصاحبه با خبرگان، مصاحبه بیست و سوم، ۱۴۰۱).

- متأسفانه در مدارس به طور جدی به مهارت‌آموزی پرداخته نمی‌شود و بیشتر تأکید بر آموزش مباحث علمی مطرح است. با وجود اینکه اخیراً در سند تحول بنیادین به بحث مهارت‌آموزی پرداخته شده اما این مباحث نیاز به شکل جدی‌تر دارند (متن مصاحبه با خبرگان، مصاحبه بیست و دوم، ۱۴۰۱).

- در اسناد بالادستی آموزش پرورش، برنامه و محتوای آموزش مهارت، هدف‌گذاری شده است اما عملیاتی نشده است. به عنوان مثال درک مفاهیم اجتماعی و سیاسی و احترام به قانون، شایستگی رویارویی مسئولانه و خردمندانه با تحولات اجتماعی و سیاسی، روحیه‌ی مسئولیت‌پذیری، مهارت‌های ارتباطی، در حیات خانوادگی و اجتماعی، درک مفاهیم اقتصادی، کارآفرینی، قناعت و انضباط مالی، عدالت و انصاف و ... هدف‌گذاری شده‌اند. اما هیچ برنامه آموزشی برای آموختن این مهارت‌ها مستقلاً و جداگانه طراحی نشده است (متن مصاحبه با خبرگان، مصاحبه چهاردهم، ۱۴۰۱).

مواد و روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی، از نقطه نظر روش کمی و از نظر اجرا می‌دانی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش شامل پژوهش‌معلمان دوره ابتدایی مدارس دولتی تهران بودند که برای انتخاب آن‌ها از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شد؛ بر اساس استعلام محقق تعداد معلمان دوره ابتدایی برابر با ۱۴۰۰ نفر بود. با جای‌گذاری تعداد جامعه آماری، حجم نمونه متناسب برای این پژوهش برابر ۱۹۶ نفر به دست آمد. ابزار گردآوری داده‌ها نیز پرسشنامه محقق ساخته می‌باشد. در این بخش تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. آمار توصیفی مورد نظر پژوهشگر شامل میانگین و انحراف استاندارد و آمار استنباطی شامل آزمون تحلیل عاملی تأییدی و آزمون تحلیل عاملی بود.

بحث و ارائه یافته‌ها

در این پژوهش ۱۰ بعد به عنوان ابعاد مورد نیاز جهت طراحی برنامه درسی مهارت‌آموزی در دوره ابتدایی شناسایی شدند.

جدول ۱- ابعاد و مؤلفه‌های شناسایی شده از طریق مصاحبه

مؤلفه‌ها	ابعاد
خودشناسی، جرات‌مندی، کنترل هیجانات عاطفی و رفتاری	مهارت فردی
همدلی، رابطه با همسالان، همکاری	مهارت اجتماعی
کلام (گفتگو)، شنود مؤثر	مهارت ارتباطی
صداقت و راستگویی، امانتداری، حسادت نکردن	مهارت اخلاقی
تفکر خلاق، تفکر نقاد	مهارت تفکر
فهم مسأله، تصمیم‌گیری، مدیریت زمان	مهارت حل مسأله
سخت‌افزار و نرم‌افزار، شبکه جهانی اینترنت	مهارت فناوری

مطابق جدول بالا در پاسخ به این سؤال که ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های مورد نیاز جهت طراحی برنامه درسی مهارت‌آموزی در دوره ابتدایی کدامند؟ مشخص شد برنامه درسی مهارت‌آموزی در دوره ابتدایی نیاز به ۱۰۲ شاخص و ۲۶ مؤلفه و ۱۰ بعد دارد.

طراحی الگوی برنامه درسی مهارت‌آموزی در دوره ابتدایی چگونه است؟

در شناسایی شاخص‌ها و مؤلفه‌ها و ابعاد مؤثر بر برنامه درسی مهارت‌آموزی در دوره ابتدایی مشخص شد ۱۰۲ شاخص و ۲۶ مؤلفه و ۱۰ بعد در این مرحله دخیل هستند.

در ادامه هریک از ابعاد الگوی مذکور که جهت برنامه درسی مهارت‌آموزی در دوره ابتدایی طراحی شده به طور مجمل بیان می‌گردد. اولین بعدی که مورد شنا سایی قرار گرفت (مهارت فردی) دارای سه مؤلفه ۱- خود شنا سی ۲- جرات‌مندی ۳- کنترل هیجانات عاطفی و رفتاری. دومین بعد (مهارت اجتماعی) شامل سه مؤلفه ۱- همدلی ۲- رابطه با همسالان ۳- همکاری. سومین بعد (مهارت ارتباطی) دارای دو مؤلفه ۱- کلام (گفتگو) ۲- شنود مؤثر بعد چهارم شناسایی شده (مهارت اخلاقی) شامل سه مؤلفه ۱- صداقت و راستگویی ۲- امانتداری ۳- حسادت نکردن بعد پنجم (مهارت تفکر) شامل دو مؤلفه ۱- تفکر خلاق ۲- تفکر نقاد و بعد ششم (مهارت حل مسأله) که شناسایی شد شامل سه مؤلفه ۱- فهم مسأله ۲- تصمیم‌گیری ۳- مدیریت زمان. بعد هفتم (مهارت فناوری) شامل دو مؤلفه ۱- سخت‌افزار و نرم‌افزار ۲- شبکه جهانی اینترنت بعد هشتم (مهارت زیست محیطی) شامل سه مؤلفه ۱- دوستدار محیط زیست ۲- مصرف بهینه انرژی ۳- مدیریت پسماند و بعد نهم (مهارت اقتصادی) شامل دو مؤلفه ۱- کار آفرینی و ۲- مدیریت مالی و بعد دهم (مهارت بهداشتی) شناسایی شده شامل سه مؤلفه ۱- تغذیه سالم ۲- پوشش سالم ۳- آگاهی از بیماری است.

شکل ۱- الگوی برنامه درسی مهارت‌آموزی در دوره ابتدایی

تحلیل شاخص‌های توصیفی

به منظور تلخیص مطالب از روش‌های آماری توصیفی (میانگین، انحراف استاندارد، کجی و کشیدگی) استفاده شده است که نتایج آن به شرح زیر است.

جدول ۲- میانگین و انحراف استاندارد شاخص‌ها

شاخص	میانگین	انحراف استاندارد
۱. داشتن تصویر واقع بینانه از خود	۲/۹۳	۱/۲۷۷
۲. برخورداری از احساس خوب نسبت به خود	۲/۵۸	۱/۳۴۳
۳. شناخت خواسته‌ها، عواطف، نیازها، نقاط ضعف و قوت خود	۳/۰۵	۱/۵۳۰
۴. عزت نفس و خودپنداره مثبت	۲/۹۲	۱/۳۹۲
۵. آگاهی از حقوق و مسئولیت‌های خود	۳/۲۴	۱/۶۲۶
۶. پاسخ مناسب به درخواست‌های دیگران	۲/۷۴	۱/۵۱۲
۷. شروع دوستی و خاتمه دادن به دوستی‌های ناسالم	۲/۴۷	۱/۴۶۲
۸. جرات ورزی و توانایی نه گفتن به درخواست‌های غیرمنطقی دیگران	۲/۸۰	۱/۵۸۲
۹. استقلال و خودباوری در کارهای روزمره و امور	۲/۴۴	۱/۴۷۹
۱۰. شناخت و مهار هیجان، خشم، خوشحالی در شرایط و موقعیت‌های مختلف	۲/۲۷	۱/۴۴۰
۱۱. مقابله با موقعیت‌های غیرقابل تغییر (ناکامی، شکست، بی‌حوصلگی، ترس و اضطراب)	۲/۲۴	۱/۳۹۹
۱۲. قادر به آرام نگهداشتن خود در شرایط فشار	۲/۴۲	۱/۵۲۲
۱۳. علاقه داشتن به دیگران	۲/۵۲	۱/۵۵۷
۱۴. درک شرایط و مشکلات (خوب و بد) دیگران	۲/۴۹	۱/۵۴۸
۱۵. قائل شدن احترام برای دیگران	۲/۳۷	۱/۵۳۶
۱۶. تحمل، پذیرش و قبول تفاوت‌ها	۲/۵۷	۱/۵۶۹
۱۷. صحبت کردن با دیگران بدون ترس، استرس و خجالت	۲/۶۶	۱/۵۱۵
۱۸. توانایی پیدا کردن دوست (پیش‌قدم شدن در دوستیابی)	۲/۷۲	۱/۵۸۸
۱۹. عدم تمایل به تنها ماندن در جمع	۲/۷۸	۱/۵۵۸
۲۰. مشارکت و همکاری در کارهای گروهی	۲/۷۱	۱/۵۴۰
۲۱. بازی کردن به صورت دو نفره و گروهی	۲/۵۱	۱/۶۰۳
۲۲. برقراری تعادل بین نیازهای گروهی و فردی	۱/۶۲	۱/۵۳۳
۲۳. مسئولیت‌پذیر بودن در گروه	۲/۲۹	۱/۵۲۲
۲۴. داشتن ارتباطات کلامی و غیرکلامی مؤثر	۲/۳۰	۱/۳۵۷
۲۵. استفاده از کلمات و عبارات مؤدبانه	۲/۷۰	۱/۴۱۹
۲۶. توانایی بیان اهداف و نیات به صورت واضح و شفاف	۲/۴۳	۱/۴۴۳
۲۷. صحبت کردن آرام و شمرده	۲/۴۴	۱/۴۳۶
۲۸. دقت در گوش سپردن به صحبت‌های دیگران	۲/۳۹	۱/۳۵۳
۲۹. شنیدن نظرات دیگران بدون بیان مخالفت و خشنونت	۲/۷۵	۱/۶۳۱
۳۰. برخورد بی‌تعصب نسبت به ارزش‌ها و نظریات دیگران	۲/۹۰	۱/۴۰۰
۳۱. مهارت درک ناروا بودن تهمت زدن	۳/۰۲	۱/۵۳۴
۳۲. استقبال از راستگویی در سخنان افراد	۳/۱۵	۱/۵۶۱
۳۳. داشتن رفتارهایی مانند وفاداری، شهامت و صداقت در گفتار	۲/۹۵	۱/۵۳۸
۳۴. رازدار بودن در زندگی	۳/۱۳	۱/۵۶۳
۳۵. آموزش امانتداری و احترام به اموال دیگران	۳/۱۳	۱/۴۸۸
۳۶. تقویت و نهادینه کردن درستکاری و امانتداری	۲/۹۰	۱/۵۳۱
۳۷. مهارت درک ناروا بودن حسادت	۳/۰۱	۱/۵۷۷
۳۸. یادگیری رفتارهای صحیح انسانی	۳/۰۸	۱/۵۲۴
۳۹. درک مفهوم یاری رساندن به دیگران	۳/۱۸	۱/۴۹۱
۴۰. داشتن تفکرات مثبت	۳/۰۵	۱/۴۴۹
۴۱. قدرت کشف، ابتکار، نوآوری و خلق ایده‌های تازه	۳/۲۲	۱/۴۷۰
۴۲. یادگیری فعال با جستجوی اطلاعات جدید	۳/۱۴	۱/۵۲۶

انحراف استاندارد	میانگین	شاخص
۱/۴۶۹	۲/۹۷	۴۳. توجه به نظرات و دیدگاه‌های متفاوت
۱/۴۵۳	۳/۰۳	۴۴. توانایی تصمیم‌گیری در موقعیت‌های بحرانی
۱/۳۸۶	۳/۴۵	۴۵. قدرت تصمیم‌گیری و حق انتخاب
۱/۴۶۹	۳/۰۳	۴۶. آگاهی از بی عدالتی‌ها و احترام به تساوی حقوق
۱/۴۹۹	۲/۹۴	۴۷. آگاهی از نقش خود در جامعه به عنوان یک شهروند مسئول
۱/۵۱۴	۲/۵۳	۴۸. تشخیص دادن درست از نادرست
۱/۵۴۸	۳/۱۱	۴۹. پایبندی به قانون و ارزش‌های مورد قبول جامعه
۱/۴۵۷	۲/۸۳	۵۰. داشتن ذهن باز و متفکرانه در اظهارنظر به مسائل
۱/۵۳۹	۲/۸۴	۵۱. واقف شدن به اینکه منابع اطلاعاتی همیشه درست نمی‌گویند
۱/۴۷۵	۳/۱۶	۵۲. بررسی دقیق موقعیت‌ها با سؤال کردن
۱/۵۸۸	۳/۰۹	۵۳. توانایی تفکر درباره عاقبت امور و تصمیم‌گیری درست
۱/۵۸۱	۳/۰۵	۵۴. مهارت شناسایی مسائل و مشکلات
۱/۵۲۳	۳/۱۳	۵۵. مدل‌سازی مسأله با شکل‌ها و یا اشیاء
۱/۵۴۰	۲/۹۲	۵۶. مهارت درخواست کمک از دیگران در مواقع ضروری
۱/۵۳۳	۳/۱۴	۵۷. استفاده از مراحل حل مسأله در مواجهه با مشکلات زندگی
۱/۴۹۳	۲/۴۴	۵۸. توانایی مواجهه با مسائل مختلف زندگی
۱/۳۱۰	۲/۱۱	۵۹. توانایی برنامه‌ریزی و پذیرش مسئولیت اعمال، رفتار و تصمیم‌گیری‌های خود
۱/۶۱۹	۲/۴۹	۶۰. پایبندی به تصمیمات گرفته شده
۱/۴۷۸	۲/۲۹	۶۱. شناسایی راه حل‌های گوناگون هنگام مواجهه با مشکل و انتخاب مؤثرترین راه حل
۱/۴۰۱	۲/۰۴	۶۲. آشنایی با مراکز حل‌کننده مشکلات در کوتاهترین زمان
۱/۳۹۳	۲/۰۹	۶۳. آگاهی از چگونگی تفکر واضح و حل مسأله در زمان‌های بحرانی
۱/۴۱۸	۲/۱۹	۶۴. تنظیم وقت و کنترل آن
۱/۵۰۷	۲/۳۳	۶۵. پیروی از اصول وقت‌شناسی
۱/۳۴۵	۲/۲۱	۶۶. شناخت کارایی انواع کامپیوترها
۱/۴۳۲	۲/۱۹	۶۷. مهارت‌های سخت‌افزاری و تعمیر و نگهداری کامپیوتر
۱/۳۹۷	۲/۲۷	۶۸. استفاده از نرم‌افزارهای کاربردی مثل ارائه مطلب و ...
۱/۴۵۲	۲/۲۶	۶۹. مهارت زیبایی‌شناسی
۱/۴۹۷	۲/۲۳	۷۰. مهارت یادگیری آنلاین و آفلاین
۱/۵۴۷	۲/۵۳	۷۱. مهارت مدیریت داده‌ها در فضای اینترنت
۱/۵۱۷	۲/۳۹	۷۲. مهارت‌های امنیتی و حریم خصوصی
۱/۴۱۶	۲/۵۱	۷۳. مهارت ارتباط دیجیتالی
۱/۳۶۹	۲/۹۶	۷۴. مهارت استفاده از رسانه‌های اجتماعی
۱/۴۸۲	۳/۱۲	۷۵. مهارت در تحقیقات اینترنتی
۱/۳۶۲	۳/۳۷	۷۶. اهمیت قائل شدن برای حفاظت از محیط زیست در طول زندگی
۱/۴۱۱	۳/۲۲	۷۷. ارتقای سواد زیست محیطی
۱/۵۵۰	۲/۹۶	۷۸. داشتن نگرش عمیق نسبت به طبیعت و محیط زیست
۱/۴۱۱	۲/۹۰	۷۹. عدم سوء استفاده از محیط زیست
۱/۴۸۸	۲/۲۸	۸۰. آلوده نکردن محیط زیست
۱/۳۸۰	۲/۳۷	۸۱. مدیریت مصرف انواع انرژی
۱/۲۹۱	۲/۵۰	۸۲. مقید به صرفه‌جویی در استفاده از منابع طبیعی
۱/۴۱۹	۲/۴۷	۸۳. کاهش مصرف تولیدات پلاستیکی یکبار مصرف
۱/۳۷۸	۲/۴۴	۸۴. تفکیک زباله‌های تر از خشک
۱/۳۳۰	۲/۵۳	۸۵. توجه به بازیافت و تبدیل مواد زباله به مواد و اشیاء جدید
۱/۵۲۵	۲/۸۹	۸۶. استفاده دوباره از ضایعات و ابزارهای که قابلیت استفاده مجدد دارند
۱/۳۴۳	۲/۶۶	۸۷. آشنا شدن دانش‌آموز با موضوع کارآفرینی برای زندگی شغلی آینده
۱/۵۴۹	۳/۰۲	۸۸. ترغیب دانش‌آموز به ایجاد و تعریف شغل برای آینده
۱/۴۸۸	۳/۲۴	۸۹. توجه به راه‌های حلال کسب درآمد

شاخص	میانگین	انحراف استاندارد
۹۰. توانایی مصرفه‌جویی	۲/۸۷	۱/۵۳۰
۹۱. توانایی بودجه‌بندی پول توجیبی	۳/۱۰	۱/۵۸۴
۹۲. توانایی پس انداز	۳/۰۰	۱/۵۷۲
۹۳. داشتن عادات خوب غذایی	۲/۹۳	۱/۵۴۴
۹۴. آگاهی از اهمیت داشتن رژیم غذایی متعادل	۲/۹۹	۱/۶۲۵
۹۵. درک اهمیت و ارزش غذاهای سالم	۲/۹۶	۱/۶۰۷
۹۶. اهمیت قائل شدن برای انجام ورزش‌های سبک	۲/۶۵	۱/۶۲۱
۹۷. اهمیت دادن به نظافت و مرتب بودن	۲/۹۱	۱/۶۱۸
۹۸. پوشیدن لباس مناسب	۲/۹۳	۱/۶۴۹
۹۹. اهمیت به پاکیزگی لباس	۲/۶۸	۱/۶۳۱
۱۰۰. آگاهی نسبت به بیماری‌های مسری و پیشگیری از آنها	۳/۳۷	۱/۳۲۳
۱۰۱. رعایت بهداشت و نظافت فردی	۳/۴۰	۱/۳۱۱
۱۰۲. حفظ بهداشت چشم، دندان، گوش و...	۳/۴۷	۱/۳۳۷

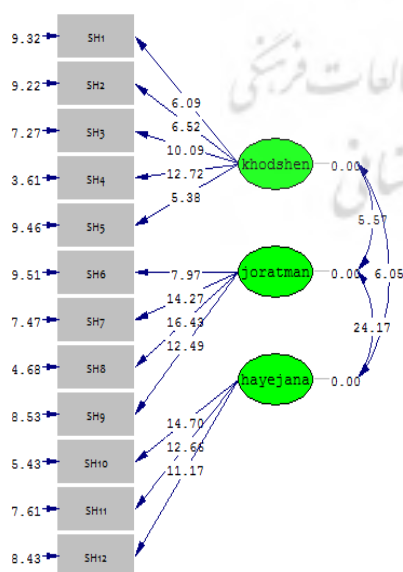
مطابق جدول بالا کمترین میانگین در بین شاخص‌های شناسایی شده به شاخص آشنایی با مراکز حل‌کننده مشکلات در کوتاهترین زمان با میانگین ۲/۰۴ و بیشترین میانگین به شاخص حفظ بهداشت چشم، دندان، گوش و... با میانگین ۳/۴۷ تعلق دارد.

الگوی برنامه درسی مهارت‌آموزی در دوره ابتدایی کدام است؟

برای پاسخ به این سؤال از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. برای این منظور از نظرات نمونه پژوهش یعنی معلمان به تعداد ۱۹۶ نفر استفاده شد. در واقع محقق به دنبال پاسخگویی به این سؤال بود که آیا شاخص، مؤلفه‌ها و ابعاد شناسایی شده از یک ساختار عاملی هماهنگ در قالب الگوی پیشنهادی برخوردار هستند یا خیر؟ در ادامه به تحلیل هر یک از شاخص، مؤلفه‌ها و ابعاد آن‌ها پرداخته شده است.

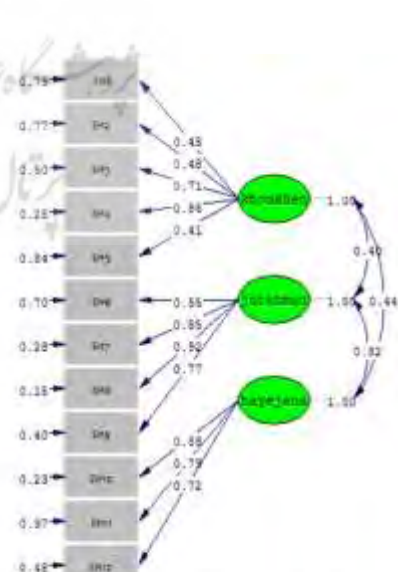
تحلیل عاملی بعد مهارت فردی

خروجی آزمون تحلیل عاملی تأییدی برای بعد مهارت فردی در قالب سه نمودار مقادیر غیراستاندارد (estimate) استاندارد (standard) حالت معناداری (ضریب t-value) در زیر ارائه شده است.

Chi-Square=112.24, df=51, P-value=0.00000, RMSEA=0.078

نمودار ۲- مقادیر غیراستاندارد در مهارت فردی

Chi-Square=112.24, df=51, P-value=0.00000, RMSEA=0.078

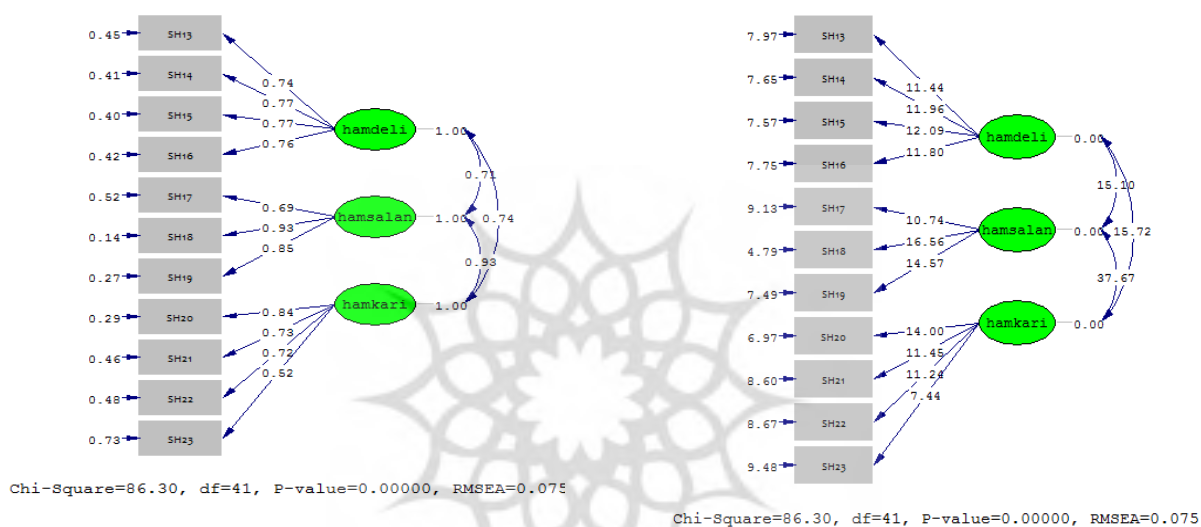
نمودار ۱- مقادیر استاندارد در مهارت فردی

نمودار بالا (مقادیر استاندارد) نشان می‌دهد آیا متغیرهای اصلی پژوهش به درستی توسط عوامل فرعی یعنی مؤلفه‌ها و شاخص‌ها مورد سنجیده قرار می‌گیرند؟ نتایج حاکی از آن است که متغیرهای مشاهده شده به خوبی می‌توانند متغیر پنهان را تبیین کنند. نظر به اینکه بار عاملی تمام متغیرهای مشاهده شده (مؤلفه‌ها و شاخص‌ها) بزرگتر از سطح استاندارد $0/3$ است، لذا رابطه مطلوبی بین شاخص‌ها (متغیر مشاهده شده) با مؤلفه خود (متغیر پنهان) و بین مؤلفه‌ها (متغیر مشاهده شده) با بعد مهارت فردی (متغیر پنهان) برقرار است و نقش مهم و معناداری در اندازه‌گیری مؤلفه‌ها و بعد مهارت فردی دارند. نمودار بالا (مقادیر t-value) معناداری ضرایب بین متغیرهای آشکار و پنهان را نشان می‌دهد. نظر به اینکه معناداری در سطح اطمینان $0/05$ مورد بررسی قرار گرفته اگر میزان مقادیر یا ضرایب به دست آمده t-value خارج از بازه $\pm 1/96$ باشند، رابطه معنادار است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد مقادیر t حاصل شده تماماً معنادار هستند.

تحلیل عاملی بعد مهارت اجتماعی

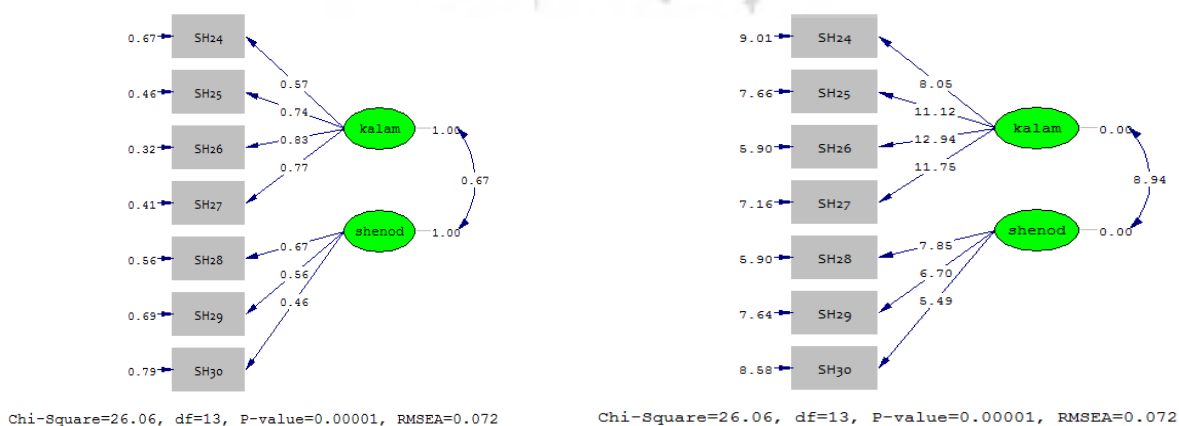
خروجی آزمون تحلیل عاملی تأییدی برای بعد مهارت اجتماعی در قالب سه نمودار مقادیر غیراستاندارد (estimate) استاندارد (standard) حالت معناداری (ضریب t-value) در زیر ارائه شده است.

نمودار ۳- مقادیر معناداری در مهارت اجتماعی نمودار ۴- مقادیر استاندارد در مهارت اجتماعی

تحلیل عاملی بعد مهارت ارتباطی

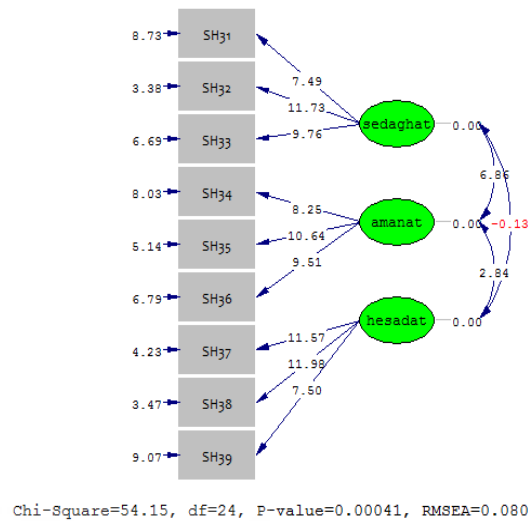
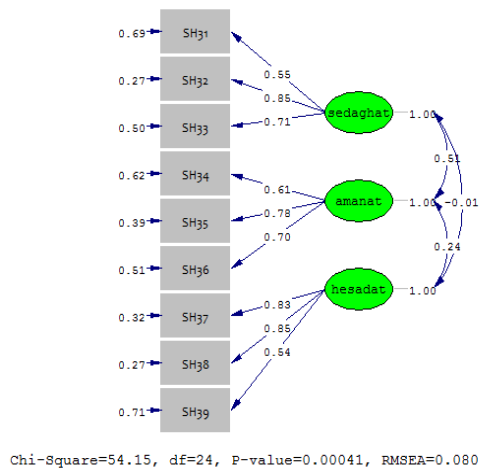
خروجی آزمون تحلیل عاملی تأییدی برای بعد مهارت ارتباطی در قالب سه نمودار مقادیر غیراستاندارد (estimate) استاندارد (standard) حالت معناداری (ضریب t-value) در زیر ارائه شده است.

نمودار ۵- مقادیر معناداری در مهارت ارتباطی نمودار ۶ مقادیر استاندارد در مهارت ارتباطی

تحلیل عاملی بعد مهارت اخلاقی

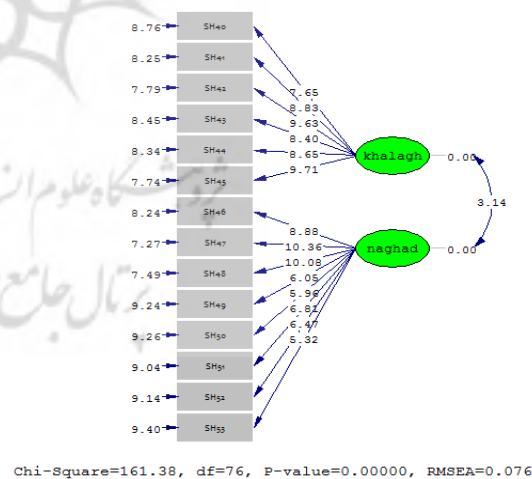
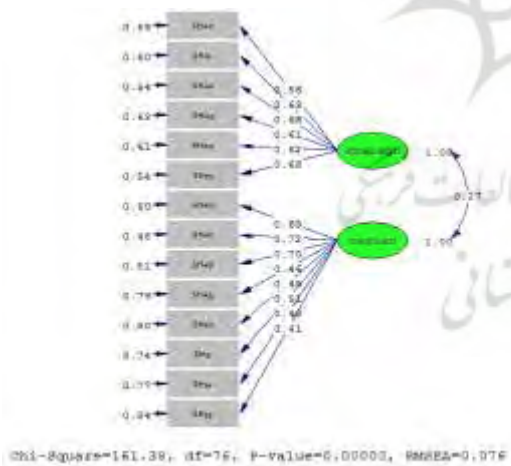
خروجی آزمون تحلیل عاملی تأییدی برای بعد مهارت اخلاقی در قالب سه نمودار مقادیر غیراستاندارد (stimate) استاندارد (standard) حالت معناداری (ضریب t-value) در زیر ارائه شده است.

نمودار ۷- مقادیر معناداری در مهارت اخلاقی نمودار ۸- مقادیر استاندارد در مهارت اخلاقی

تحلیل عاملی بعد مهارت تفکر

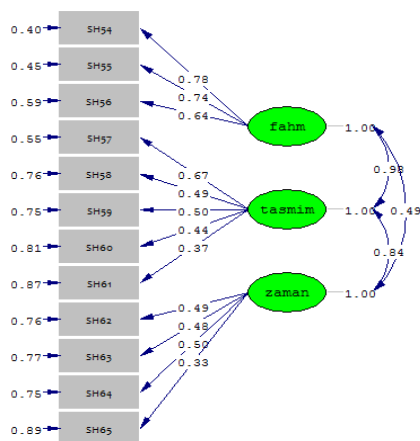
خروجی آزمون تحلیل عاملی تأییدی برای بعد مهارت تفکر در قالب سه نمودار مقادیر غیراستاندارد (stimate) استاندارد (standard) حالت معناداری (ضریب t-value) در زیر ارائه شده است.

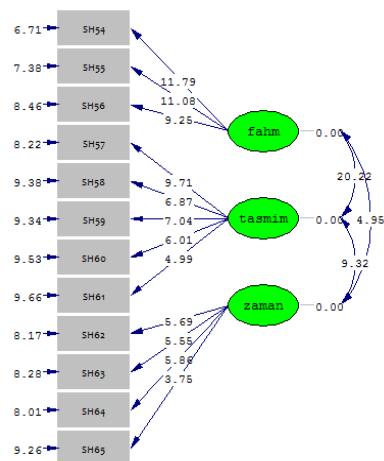
نمودار ۹- مقادیر معناداری در مهارت تفکر نمودار ۱۰- مقادیر استاندارد در مهارت تفکر

تحلیل عاملی بعد مهارت حل مسأله

خروجی آزمون تحلیل عاملی تأییدی برای بعد مهارت حل مسأله در قالب سه نمودار مقادیر غیراستاندارد (stimate) استاندارد (standard) حالت معناداری (ضریب t-value) در زیر ارائه شده است.

Chi-Square=105.27, df=51, P-value=0.00003, RMSEA=0.074

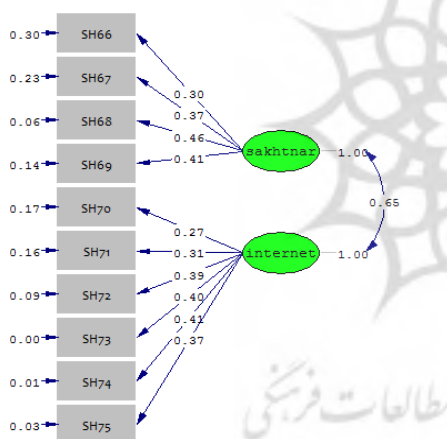

Chi-Square=105.27, df=51, P-value=0.00003, RMSEA=0.074

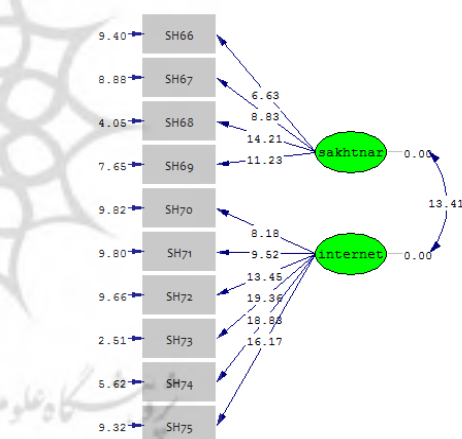
نمودار ۱۱- مقادیر معناداری در مهارت حل مسأله نمودار ۱۲- مقادیر استاندارد در مهارت حل مسأله

تحلیل عاملی بعد مهارت فناوری

خروجی آزمون تحلیل عاملی تأییدی برای بعد مهارت فناوری در قالب سه نمودار مقادیر غیراستاندارد (estimate) استاندارد (standard) حالت معناداری (ضریب t-value) در زیر ارائه شده است.

Chi-Square=72.63, df=34, P-value=0.00001, RMSEA=0.076

Chi-Square=72.63, df=34, P-value=0.00001, RMSEA=0.076

نمودار ۱۳- مقادیر معناداری در مهارت فناوری نمودار ۱۴- مقادیر استاندارد در مهارت فناوری

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

بعد مهارت فردی و سه مؤلفه خودشناسی - جرات‌مندی - کنترل هیجانات عاطفی و رفتاری

مهارت فردی مهارتی است که میزان ماهر بودن فرد در کاری را نشان می‌دهد. داشتن این مهارت در دانش‌آموز نشان می‌دهد که وی از خودشناسی - جرات‌مندی - کنترل هیجانات عاطفی و رفتاری برخوردار است. مهارت فردی قابل یادگیری است و می‌توان از طریق برنامه درسی آن را به دانش‌آموزان به ویژه در دوره ابتدایی یاد داد. ضروری بودن مهارت‌های فردی در مطالعات مختلف به تأیید رسیده است به طوری که کالینان (۲۰۱۷) اهمیت مهارت‌های فردی را به اندازه و بیشتر از مدارک تحصیلی دانسته است. سیوکری (۲۰۲۰) مهارت‌های فردی را به عنوان یکی از مهارت‌های ضروری در طی زندگی دانسته که توسط نظام آموزشی باید به افراد آموزش داده شود. جوشی (۲۰۱۷) مهارت‌های فردی را به عنوان یکی از «مهارت‌های نرم» ذکر کرده است. موری (۲۰۱۴) به ضرورت مهارت‌های فردی در برنامه‌های درسی نظام آموزشی تأکید نموده و از آن به عنوان مهارتی مورد نیاز برای اشتغال در آینده اسم برده است. تیواری (۲۰۲۰) که مهارت‌های فردی را به

عنوان یکی از مهارت‌های اشتغال شناسایی کرده است. روبلز (۲۰۱۲) در مدل خود به مهارت‌های فردی به عنوان مهارت مورد نیاز برای زندگی فردی و شغلی تأکید نموده است. اسلامیه (۱۳۹۱) در مدل مهارت‌های مورد نیاز شهروند ایرانی در جامعه جهانی قرن ۲۱ بر مهارت‌های فردی که شامل اعتمادبنفس، خودکنترلی و مسئولیت‌پذیری است تأکید نموده و اذعان داشته است که نظام آموزشی می‌بایست در جهت آموزش و نهادینه نمودن این مهارت‌ها در فراگیران خود به ویژه از طریق برنامه درسی کوشش نماید. بدقیان و ناطقی (۱۳۹۵) که مهارت‌های فردی را به عنوان یکی از مهارت‌های شهروندی مغفول در برنامه درسی دوره ابتدایی شناسایی نمودند. بندک (۱۳۹۳) یکی از معیارهای مهم در الگوی مطلوب برنامه درسی آموزش مهارت‌های زندگی دوره ابتدایی را توجه به مهارت‌های فردی دانسته است.

بعد مهارت اجتماعی و سه مؤلفه همدلی - رابطه با همسالان - همکاری

هر فرد برای داشتن یک زندگی موفق در یک جامعه، علاوه بر مهارت‌های فردی به مهارت‌های دیگری نیاز دارد که از آن به نام مهارت‌های اجتماعی یاد می‌کنند (وست‌وود، ترجمه مکوندحسینی، ۱۳۸۴، ص ۲۵). طبق تعریف گرشام و لیوت (۱۹۸۴) مهارت‌های اجتماعی بر رفتارهای فراگرفته مطلوبی دلالت دارد که فرد را قادر می‌سازد با دیگران رابطه مؤثر داشته و از واکنش‌های نامعقول اجتماعی خودداری کند. دانش‌آموزی که مهارت‌های اجتماعی لازم را کسب کرده است، دانش‌آموزی است که می‌تواند به خوبی با محیط خود سازش نماید و از طریق برقرار کردن ارتباط با سایرین، از موقعیت‌های تعارض‌آمیز کلامی و فیزیکی اجتناب کند. اینگونه دانش‌آموزان، رفتارهایی از خود نشان می‌دهند که منجر به پیامدهای مثبت روانی و اجتماعی، نظیر پذیرش توسط همسالان و رابطه مؤثر با دیگران می‌شود. از سوی دیگر، دانش‌آموزانی که مهارت‌های اجتماعی لازم را کسب نکرده‌اند، اغلب به اختلال‌های رفتاری مبتلا می‌شوند، از طرف همسالان پذیرفته نمی‌شوند، در میان همسالان و بزرگسالان محبوب نیستند و با معلم و یا سایر افراد حرفه‌ای به‌خوبی کنار نمی‌آیند. طبق نظر دیبو و پرنز (۲۰۰۶) علت اساسی بروز بیشتر مشکلات اجتماعی، عملکرد ناکافی رفتارهای اجتماعی مانند تعامل با گروه همگنان است و اساساً نقص در مهارت‌های اجتماعی، نقش مهمی در توسعه و بقاء بسیاری از اختلال‌های رفتاری و احساسی کودکان و نوجوانان دارد (نقل از احمدیان و ملکی، ۱۴۰۰، ص ۹۹). با توجه به اینکه مهارت‌های اجتماعی، به عنوان مجموعه توانمندی‌هایی است که موجب موفقیت در زندگی اجتماعی فرد می‌شود، برای طراحی الگوی برنامه درسی مهارت‌آموزی در دوره ابتدایی نیز مورد نیاز شناخته شد. در جهت همخوانی نتایج به دست آمده با مطالعات و مدل‌های پیشین می‌توان به الگوی برنامه درسی مهارت‌های زندگی مدرسه‌ای در دوره ابتدایی ایران که توسط قباخلو (۲۰۲۱) ارائه داده شده اشاره کرد که در این الگو به اهمیت مهارت اجتماعی تأکید نموده است. در این زمینه سیوکری (۲۰۲۰) و همچنین کالینان (۲۰۱۷) نیز در مطالعات خود به لزوم آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش‌آموزان تأکید داشته‌اند. اسلامیه (۱۳۹۱) به آموزش مهارت‌های اجتماعی آن را که ترکیبی از انواع مهارت‌های مشارکت و همکاری گروهی، درست گوش دادن، پذیرفتن مسئولیت برای نقش‌ها و وظایف دانسته است از طریق برنامه درسی تأکید نموده است. موری (۲۰۱۴) وجود یادگیری مهارت‌های اجتماعی را در موفقیت شغلی آینده دانش‌آموزان مؤثر دانسته و آموزش آن را وظیفه برنامه درسی مدارس دانسته است.

بعد مهارت ارتباطی و دو مؤلفه کلام (گفتگو) - شنود مؤثر

مهارت‌های ارتباطی به توانایی و مهارت فرد برای انتقال اطلاعات به دیگران به صورت مؤثر و کارآمد گفته می‌شود. فقدان مهارت‌های ارتباطی بر جنبه‌های زندگی شخصی و اجتماعی فرد تأثیرات منفی کوتاه مدت و بلند مدت به جا می‌گذارد. به دلیل اهمیت مهارت‌های ارتباطی، لزوم طراحی برنامه درسی آموزش مهارت‌های ارتباطی بین فردی و اجتماعی آشکار می‌شود. دوره ابتدایی نقش تعیین‌کننده‌ای در پرورش و تقویت مهارت‌های ارتباطی در دانش‌آموز دارد. چرا که این مقطع آغازی بر حضور کودک در اجتماع و جدا شدن وی از خانواده است و از طرفی به دلیل ویژگی‌های خاص دانش‌آموزان دوره ابتدایی، از جمله منعطف بودن و تأثیرپذیری دانش‌آموزان و دوام یادگیری‌های‌شان در این دوره؛ زمان مناسبی برای آموزش مهارت‌های ارتباطی است. نتایج این مطالعه به لزوم توجه برنامه درسی دوره ابتدایی بر مهارت‌آموزی تأکید دارد و در جهت مطابقت و همخوانی نتایج به دست آمده با مطالعات و مدل‌های پیشین می‌توان اشاره کرد به نتایج مطالعات یورتسون (۲۰۲۱) آموزش مهارت‌های ارتباطی به دانش‌آموزان بر عهده نظام آموزشی مورد دانسته است. روبلز (۲۰۱۲) که ارتباطات را مشتمل بر توانایی زبانی، صحبت کردن، نوشتن، ارائه و گوش دادن دانسته و مهارت یافتن در آن را برای زندگی فردی و شغلی مهم برشمرد است. پروژه

¹ Westwood

² Dibo

³ Prins

همبستگی اروپایی (۲۰۱۶) هم به آموزش سواد ارتباطی از طریق برنامه درسی تأکید کرده است. جوشی (۲۰۱۷) در کتاب خود، یکی از انواع «مهارت‌های نرم» را مهارت‌های ارتباطی ذکر نموده است.

بعد مهارت اخلاقی و سه مؤلفه صداقت و راستگویی - امانتداری - حسادت نکردن

همانطور که استاد شهید مطهری گفته است: اخلاق نوعی تربیت، به معنای کسب خلق، حالت و عادت است؛ با این تفاوت که تربیت در حوزه حیوانات و اخلاق در حوزه انسان است. مهارت اخلاقی که شامل صفات و ویژگی‌های رفتاری محسنه است ضرورتی است که باید در دانش آموزان نهادینه شود. کریس جانسون معتقد است برنامه درسی تربیت اخلاقی، پروتکل و برنامه عملی است که با هدف نهادینه‌سازی ارزش‌ها و فضایل اخلاقی در سطح دانش، نگرش و مهارت فراگیران تدوین و طراحی می‌شود (به نقل از عقیلی و فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۷، ص ۲). مطالعاتی که نتیجه به دست آمده را پوشش داده و همسویی با نتایج دارند یکی مطالعه قباخلو (۲۰۲۱) است که وی در الگویی که برای دوره ابتدایی طراحی نموده، مهارت اخلاقی را از مهارت‌های اساسی زندگی مدرسه‌ای برشمرده است و مطالعه اسلامی (۱۳۹۱) که مهارت اخلاقی را شامل مهارت حفظ ارزش‌های الهی، حساسیت به اخلاقیات و معنویات، التزام عملی به ارزش‌ها دانسته و آموزش و نهادینه نمودن این مهارت‌ها را از وظایف برنامه درسی دانسته است. بندک (۱۳۹۳) که ارتقای معنویات را به عنوان بعدی معرفی کرده است که باید در اهداف برنامه درسی دوره ابتدایی گنجانده شود. روبلز (۲۰۱۲) که در مدل مهارت آموزش خود صداقت، اخلاق و وجود ارزش‌های انسانی را به عنوان مهارت مورد نیاز برای زندگی فردی و شغلی عنوان نموده است. و همینطور مدل مهارت‌آموزی در مدارس اسلامی که سیوگری (۲۰۲۰) آن را در اندونزی ارائه داده و صداقت را از مهارت‌های حرفه‌ای (شغلی) برشمرده است.

بعد مهارت تفکر و دو مؤلفه تفکر خلاق - تفکر نقاد

تفکر جریانی است که در آن فرد تلاش می‌کند تا مشکل یا مشکلاتی را که با آن‌ها روبرو شده مشخص سازد و با استفاده از تجارب پیشین خود به حل آن‌ها اقدام نماید. در واقع تفکر به معنای توانایی عمومی انسان برای حل مسائل مختلف است. مهارت تفکر خلاق مهارتی است که فرد با کمک حل مسأله و تصمیم‌گیری از افکار یا روابط جدید برخوردار شده و قدرت کشف و انتخاب راه حل‌های نوین را پیدا می‌کند. تفکر نقادانه نیز تفکر خودرهبی، خودنظم بخشی، خودکنترلی و خودتصحیحی می‌باشد (اسکریون آ و پل، ۲۰۱۵، ص ۴۸). همانطور که فشیون اظهار داشته تمایلات تفکر نقادانه شامل حقیقت‌جویی، باز بودن ذهن، تحلیل‌گری، سیستماتیک بودن (نظام‌مندی)، کنجکاوی، اعتماد به نفس و بلوغ در قضاوت است. تفکر خلاق و تفکر نقاد عوامل مهمی در تحصیل و برنامه درسی دوره ابتدایی است که از طریق آموزش‌های لازم در مدارس می‌توان آن را در دانش‌آموزان تقویت و نهادینه کرد تا در نهایت منجر به پیشرفت و خلاقیت تحصیلی در آن‌ها شود. زیرا مرور مطالعات نیز بیانگر آن است که برنامه درسی بر رشد مهارت تفکر خلاق و نقاد تأثیر معناداری دارد (خدابخش، ۱۴۰۱: ۱). ضرورت توجه به پرورش مهارت تفکر در دانش‌آموزان از طریق برنامه درسی در مطالعات قبلی نیز به تأیید رسیده است به طوری که محققان مینوسوتا (۲۰۱۳) در مدل مهارت‌آموزی که ارائه کردند مهارت تفکر به صورت انتقادی و سیستماتیک را به عنوان مهارتی مطرح کردند که نظام آموزشی باید به فراگیران خود بیاموزد. صفایی (۱۴۰۰) و مزیدی و گلزاری (۱۳۹۰) و کریمیان (۱۳۹۵) نیز بر آموزش مهارت تفکر خلاق و نقادانه دانش آموزان به کمک برنامه درسی اذعان نموده‌اند.

بعد مهارت حل مسأله و سه مؤلفه فهم مسأله - تصمیم‌گیری - مدیریت زمان

مهارت حل مسأله که یکی از مهارت‌های دهگانه زندگی است طبق تعریف جان دیویی^۱ فرایندی است برای کشف توالی و ترتیب صحیح راه‌هایی که به یک هدف یا یک راه‌حل منتهی می‌شود و عامل اصلی رسیدن به هدف یا حل مسأله به کار بردن تجربه‌های قبلی و دانش فرد است. مهارت حل مسأله از آن دسته از مهارت‌هایی است که هر دانش‌آموز باید در آن تبحر داشته باشد. در صورت عدم توانایی دانش‌آموز در این مهارت، مشکلاتی اعم از کاهش اعتمادبنفس و فشار روحی گریبانگیر دانش‌آموز می‌شود که افت تحصیلی و پرخاشگری را به دنبال خواهد داشت. وجود مهارت حل مسأله در دانش‌آموز به وی کمک می‌کند تا به صورتی ساختاریافته و در عین حال هدفمند، به رفع مباحث و مشکلات به وجود آمده بپردازد و در موقعیت‌های مختلف، از راه‌حل‌های هیجانی و غیرمنطقی خودداری نماید. در جهت همسویی نتیجه حاصل شده به

¹ Chris Johnson

² Scriven

³ Paul

⁴ Feshion

⁵ John DEWEY

دست آمده با مطالعات قبلی می‌توان اشاره کرد به نتایج پژوهش یورتسون (۲۰۲۱) که بر این اعتقاد است که مهارت‌های تصمیم‌گیری و حل مسأله دو موضوع مهم هستند که منجر به پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود. ایرندگانی (۱۳۹۴) بر آموزش مهارت حل مسأله به دانش‌آموزان از طریق برنامه درسی اذعان داشته است. همینطور مدل ارائه شده توسط سیوکری (۲۰۲۰) که وقت‌شناسی را از مهارت‌های حرفه‌ای (شغلی) دانسته است. و نیز، مدل مهارت‌آموزی نرم جوشی (۲۰۱۷) که مدیریت زمان را به عنوان یکی از مهارت‌های نرم و مورد نیاز در زندگی هزاره سوم دانسته است.

بعد مهارت فناوری و دو مؤلفه سخت‌افزار و نرم‌افزار - شبکه جهانی اینترنت

فناوری مقوله‌ای است که در دنیای امروزه جایگاه منحصر به فرد و ویژه‌ای در زندگی انسان‌ها پیدا کرده و به ویژه در شرایط بحرانی مثل کرونا، متوجه شدیم که فناوری تا چه حد در زندگی حائز اهمیت است. مهارت یافتن در استفاده از فناوری و ابزارهای آن موضوعی است که باید در برنامه درسی دوره ابتدایی بدان پرداخته شده و سطح سواد دانش‌آموزان در این حوزه گسترش داده شود. مطالعات پژوهشی که نتیجه به دست آمده را پوشش داده و با نتایج همخوانی دارند، مدل سوپردادی (۲۰۲۱) است که وی در مدل سه ضلع مهارت‌آموزی در مدارس، به مهارت‌یابی دانش‌آموز در فناوری تأکید ورزیده است. پروژه همبستگی اروپایی (۲۰۱۶) برنامه درسی را موظف به ارائه سواد فناوری به دانش‌آموزان دانسته است. بدقیان و ناطقی (۱۳۹۵) که مهارت‌های فناوری را به عنوان یکی از مهارت‌های شهروندی مغفول در برنامه درسی دوره ابتدایی شناسایی کردند. بندک (۱۳۹۳) که سواد فناوری را به عنوان بعدی معرفی کرده است که باید در محتوای برنامه درسی دوره ابتدایی گنجانده شود. قباخو (۲۰۲۱) که در الگوی خود به اهمیت مهارت علمی و فناوری در دانش‌آموزان تأکید نموده است. ملکی (۱۳۹۹) که آموزش و تجهیز دانش‌آموز به مهارت در حوزه فناوری را عاملی در جهت موفقیت او در زندگی برشمرده است. سیوکری (۲۰۲۰) که در مدل مهارت‌آموزی در مدارس اسلامی اندونزی توانا در استفاده از فناوری و تجهیزات روز را از مهارت‌های حرفه‌ای (شغلی) دانسته است.

بعد مهارت زیست محیطی و سه مؤلفه دوستدار محیط زیست - مصرف بهینه انرژی - مدیریت پسماند

منظور از مهارت زیست محیطی، دانش و درک موقعیت و وضعیت محیط زیست در کره زمین و مسائل مؤثر بر آن، به ویژه مسائل مرتبط با هوا، اقلیم، زمین، غذا، انرژی، آب و زیست بوم‌ها است. فرد دارای مهارت زیست محیطی فردی است که به صورت فردی و گروهی با دیگران، تصمیمات آگاهانه در رابطه با محیط زیست می‌گیرند و آماده اقدام بر اساس این تصمیم در جهت بهبود و رفاه حال دیگر افراد و جوامع و محیط زیست جهان هستند و در زندگی مدنی مشارکت می‌کنند. اساساً بحران‌های شدید زیست محیطی و حفاظت از محیط زیست به عنوان یک وظیفه عمومی ایجاب می‌کند که در برنامه درسی آموزش‌های مبتنی بر حفظ نگهداشت صحیح طبیعت، محیط زیست، مدیریت مصرف انرژی و عمل بازیافت گنجانده شود. در جهت مقایسه و مطابقت و همخوانی نتایج به دست آمده با مطالعات و مدل‌های قبلی می‌توان به مطالعات محققان مینوسوتا و اسلامی اشاره نمود. به طوریکه در مدل مهارت‌آموزی که توسط محققان مینوسوتا (۲۰۱۳) ارائه شده مهارت در تغییر سبک زندگی و نحوه عادات مصرف خود به منظور حمایت و حفاظت از محیط زیست به عنوان مهارتی مهم معرفی شده که نظام آموزشی باید آن را از طریق برنامه درسی به دانش‌آموزان خود یاد بدهد. اسلامی (۱۳۹۱) نیز در مدل خود از مهارت محیطی نام برده و آن را شامل توجه به منابع طبیعی، توجه به زیست بوم طبیعی و حیات وحش دانسته است و آموزش این مهارت را جزء ضروریات مدرسه و آموزش دادن آن از طریق برنامه درسی دانسته است.

بعد مهارت اقتصادی و دو مؤلفه کارآفرینی - مدیریت مالی

تربیت اقتصادی و آشنایی با مفاهیم اقتصادی از دوره ابتدایی امری اجتناب‌ناپذیر است. دانش‌آموزان امروز آینده سازان فردا هستند و باید نسبت به اقتصاد مسائل مرتبط با آن مهارت‌های لازم را کسب نمایند. موفقیت در شغل آینده نیاز به کسب مهارت اقتصادی را بیشتر نشان می‌دهد. با استناد به گفته جولیا گیلارد^۱ یادگیری اصول مالی و اقتصادی جهان در دنیای امروز برای هر دانش‌آموز امری ضروری است و نسل امروز باید با موازین و استانداردهای مالی آشنا باشد. وی تصریح کرده است که در شرایط اقتصادی کنونی جهان که بسیاری از کشورها با مشکلات مالی و بحران‌های اقتصادی فراگیر دست به گریبان هستند، یک دانش‌آموز باید اهمیت پس انداز و معنای بدهی‌های بانکی را دریابد و در زندگی خود به کار بندد. بنابراین باید فرهنگ پس انداز کردن و ارزش واقعی پول و به طور کلی امور مالی و شغلی باید از طریق برنامه درسی از دوره ابتدایی به دانش‌آموز آموزش داده شود خصوصاً در جهان امروز که رعایت اصول اقتصادی یکی از ارکان مهم زندگی برای موفقیت و گاهی رسیدن به برخی آرزوها خواهد بود (نقل از قندهاری و مهرمحمدی، ۱۳۹۷:۶۰). در جهت مقایسه نتایج به دست آمده با

^۱ Joulia Gilard

مطالعات و مدل‌های پیشین می‌توان به نتایج تحقیق بدقیان و ناطقی (۱۳۹۵) اشاره کرد که مهارت‌های اقتصادی را به عنوان یکی از مهارت‌های شهروندی مغفول در برنامه درسی دوره ابتدایی مورد شناسایی قرار دادند. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰) نیز به آموزش کارآفرینی در نظام تعلیم و تربیت تأکید نموده است. پروژه همبستگی اروپایی (۲۰۱۶) هم اذعان داشته از طریق برنامه درسی باید دانش‌آموزان باید در حوزه سواد کارآفرینی مهارت پیدا نمایند. سواره (۱۳۹۹) بر لزوم مهارت یافتن دانش‌آموزان بر مهارت شناخت و کسب فرصت‌های شغلی به واسطه برنامه درسی اذعان نموده است. بندک (۱۳۹۳) که رشد مهارت‌های اقتصادی و مهارت‌های مالی را به عنوان ابعادی معرفی کرده است که باید در اهداف و محتوای برنامه درسی دوره ابتدایی گنجانده شود.

بعد مهارت بهداشتی و سه مؤلفه تغذیه سالم - پوشش مناسب - آگاهی از بیماری‌ها

مهارت بهداشتی مهارتی است که نشان می‌دهد فرد برای سلامت و بهداشت خود اهمیت قائل است و نسبت به انواع بیماری‌ها مطلع بوده و سعی می‌کند تا با رعایت نکات بهداشتی و داشتن ورزش تغذیه سالم، نداشتن رفتارهای ناسالم بهداشتی؛ سلامت جسم و روح خود را حفظ نماید. برنامه درسی دوره ابتدایی نقش مهمی در ایجاد مهارت بهداشتی در دانش‌آموزان دارد و باید نسبت به آموزش این مقوله جدی عمل نماید. به طوریکه مطالعه آماندا (۲۰۱۹) بیانگر آن است که محیط مدرسه می‌تواند برنامه‌های مهارت‌آموزی را برای ارتقاء عملکرد و رفاه روزمره در دانش‌آموزان فراهم کند و از بروز مشکلات روانی که بر عملکرد مدرسه تأثیر منفی می‌گذارد، جلوگیری کند. توجه به آموزش مهارت بهداشتی در مطالعات قبلی نیز تأکید شده و از بین آن‌ها می‌توان به پروژه همبستگی اروپایی (۲۰۱۶) اشاره داشت که مهارت‌یابی دانش‌آموزان در سواد بهداشتی را از وظایف برنامه درسی برشمرده است. بندک (۱۳۹۳) که ارتقای بهداشت جسم و روان را به عنوان بعدی معرفی کرده است که باید در اهداف برنامه درسی دوره ابتدایی گنجانده شود. اسلامیه (۱۳۹۱) که آموزش مهارت سلامتی (مهارت اجتناب از رفتارهای پرخطر جنسی، توجه به سلامت فردی و اجتماعی) را از وظایف برنامه درسی برشمرده است.

References

1. Adib Manesh, M. , & Sadr, A. (2021). Designing the ideal curriculum model for improving the life skills of elementary school students. *Quarterly Journal of Curriculum Studies*, 16(62), 223-256.
2. Asadi, M. (2018). The role of technical and vocational education organization in the economic development of the country. Paper presented at the national conference of new research achievements in accounting and management, Rasht.
3. Bodaghian, M. , & Natghi, F. (2015). Neglected citizenship skills in Iran's elementary curriculum. *Research Quarterly in Curriculum Planning*, 13(49), 1-12.
4. Fathi, M. R. , & Moradi, R. E. (2013). Content analysis of experimental science curriculum of the third grade of elementary school in terms of the amount of attention to the problem solving process and thinking skills. Paper presented at the first national conference of educational sciences and psychology, Marvdasht.
5. Goldojinejad, A. (2018). Investigating the effectiveness of skill learning and entrepreneurship in the first secondary schools of Gonbadkavos city. Paper presented at the fifth national conference on modern researches in curriculum planning in Iran, Tehran.
6. Hejazi, A. , & Bakhtiari, A. (2018). Entrepreneurship training and education in schools: challenges and strategies. Paper presented at the second national conference of entrepreneurial schools (with curriculum planning approach), Isfahan.
7. Interview with education experts. (2022). Interview for the implementation of the doctoral thesis entitled "Designing the model of the curriculum of skills training in the elementary school. " Under the guidance of Dr. Maryam Safarnawadeh, Islamic Azad University, Islamshahr branch.
8. Islamia, F. (2011). The position of the 21st century university in educating global citizens. In *Proceedings of the International Conference on Education and Globalization*. Tehran: Shahid Beheshti University.
9. Khairinia Firouzjaei, H. A. (2019). Analysis of skill learning content in elementary course textbooks. (Master's thesis). Mazandaran University, Faculty of Humanities and Social Sciences.
10. Moghimi, S. M. , Khanifar, H. , Behesht, M. M. E. , & Sharifi, S. M. (2017). Providing a model of skill-based education for the development of media entrepreneurship. *Entrepreneurship Development Quarterly*, 11(4), 681-700.

11. Moradi Dehaghi, S. (2018). Compilation of Iranian Islamic model of skill learning in secondary schools of the country. (Specialized doctoral dissertation). Allameh Tabatabai University, self-governing graduate education campus.
12. Naseri, M. , Sharifi, A. , & Imani, M. N. (2018). Presenting a conceptual model for skill training of female students in the country's universities. *Women and Family Cultural-Educational Quarterly*, 14(48), 70-39.
13. National Skills Coalition. (2020). *Skills for Good Jobs Agenda 2020*. ERIC Number: ED603281.
14. Nowrozi Masiri, A. H. , Timuri, I. , Sir, I. D. , & Junqani, A. A. (2018). An overview of the skill learning model in the teaching and learning process of the elementary school. Paper presented at the 5th National Conference on Humanities and Management Studies, Tehran.
15. Suswandari, M. , Siswandari, Sunardi, & Gunarhadi. (2020). Social Skills for Primary School Students: Needs Analysis to Implement the Scientific Approach Based Curriculum. *Journal of Social Studies Education Research*, 11(1), 153-162.
16. Taqieh, N. K. , Liaqtdar, M. J. , & Zamani, B. E. (2018). Examining the quality of the curriculum of life skills in the first secondary school from the point of view of teachers, providing the solutions of experts and teachers to give it quality. *New Educational Approaches*, 14(1), 82-67.
17. Tiwari, P. , & Malati, N. (2020). Employability Skill Evaluation among Vocational Education Students in India. *Journal of Technical Education and Training*, 12(1), 218-228.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی